

Кримінальний процес

УДК 343.131.7

Верхогляд-Герасименко Олена Володимирівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінальної юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Верхогляд-Герасименко Елена Владимировна

кандидат юридических наук,

асистент кафедры уголовной юстиции

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Verhoglyad-Gerasymenko Olena

PhD in Law,

Assistant of the Department of Criminal Justice

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-3461-0483

Панова Аліса Віталіївна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінальної юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Панова Алиса Витальевна

кандидат юридических наук,

асистент кафедры уголовной юстиции

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Panova Alisa

PhD in Law,

Assistant of the Department of Criminal Justice

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0001-5833-7229

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВНИКОМ
ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ
INTERNATIONAL STANDARDS FOR LAWYERS' OBSERVANCE OF
THE PRESUMPTION OF INNOCENCE**

Анотація. У статті проаналізовано стандарти дотримання принципу презумпції невинуватості правником, які висуває Європейський суд з прав людини (діє на всіх стадіях кримінального провадження; є порушенням, якщо твердження державної посадової особи (не лише суду) щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину, відображає думку, що особа винна, коли цього не було встановлено відповідно до закону; чи порушує заява державної посадової особи принцип презумпції невинуватості - слід визначати в контексті конкретних обставин, за яких було зроблено таку заяву; передбачає, що державні службовці, які працюють у судовій сфері, зобов'язані демонструвати стриманість під час реалізації ними свободи вираження думки в усіх справах, у яких авторитет і неупередженість правосуддя можуть бути піддані сумніву; не може завадити відповідним органам інформувати громадськість про перебіг розслідування в кримінальних справах; не обмежується порушенням кримінальної справи, а поширюються на судові рішення, прийняті після того, як переслідування було припинено або після засудження; вимагає, щоб судді, виконуючи свої завдання, відійшли від упередженої думки, що обвинувачений учинив інкримінований йому злочин) та типові випадки їх порушення у національній правозастовній практиці.

Ключові слова: презумпція невинуватості, міжнародні стандарти, Європейський суд з прав людини, умови дотримання презумпції невинуватості правником.

Анотация. В статье проанализированы стандарты соблюдения принципа презумпции невиновности юристом, которые выдвигает

Европейский суд по правам человека (действует на всех стадиях уголовного производства; нарушено, если утверждение государственного должностного лица (не только суда) в отношении лица, обвиняемого в совершении преступления, отражает мнение, что лицо виновно, если это не было установлено в соответствии с законом; нарушает ли заявление государственного должностного лица принцип презумпции невиновности – следует определять в контексте конкретных обстоятельств, при которых было сделано такое заявление; предполагает, что государственные служащие, работающие в судебной сфере, обязаны демонстрировать сдержанность при реализации ими свободы выражения мнения по всем делам, в которых авторитет и беспристрастность правосудия могут быть подвергнуты сомнению; не может помешать соответствующим органам информировать общественность о ходе расследования по уголовным делам; не ограничивается возбуждением уголовного дела, а распространяется на судебные решения, принятые после того, как преследование было прекращено или после осуждения; требует, чтобы судьи, выполняя свои задачи, отошли от предвзятого мнения, что обвиняемый совершил инкриминируемое ему преступление) и типичные случаи их нарушения в национальной правоприменительной практике.

Ключевые слова: *презумпция невиновности, международные стандарты, Европейский суд по правам человека, условия соблюдения презумпции невиновности юристами.*

Summary. *The article analyzes the standards of compliance with the principle of the presumption of innocence by a lawyer, which are put forward by the European Court of Human Rights (valid at all stages of criminal proceedings; violated if the statement of a public official (not only the court) in relation to a person accused of a crime reflects the opinion that the person is guilty if it has not been established in accordance with the law; whether a statement by a public*

official violates the presumption of innocence should be determined in the context of the specific circumstances in which such a statement was made; suggests that public officials working in the judiciary are required to demonstrate restraint in exercising their freedom of expression in all cases in which the authority and impartiality of the judiciary may be called into question; cannot prevent the relevant authorities from informing the public about the progress of criminal investigations; criminal case, but extends to judicial decisions taken after the prosecution has been terminated or after conviction; requires judges, in the performance of their tasks, to move away from the preconceived notion that the accused has committed the crime he is accused of) and typical cases of their violation in the national law enforcement practice.

Key words: *presumption of innocence, international standards, the European Court of Human Rights, conditions for the observance of the presumption of innocence by lawyers.*

Постановка проблеми. Конституційний Суд України в Рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 наголосив, що важливою гарантією дотримання прав підозрюваного та обвинуваченого у кримінальному процесі та обов'язковою складовою справедливого судового розгляду є презумпція невинуватості (перше речення абзацу першого пункту 4 мотивувальної частини) [1]. Цей принцип визнано на міжнародному рівні, зокрема закріплено в Загальній декларації прав людини 1948 року (пункт 1 статті 11), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (пункт 2 статті 14), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (пункт 2 статті 6) (далі – Конвенція, КЗПЛ). Водночас, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) постійно констатує порушення Україною пункту 2 статті 6 Конвенції. У зв'язку з цим, виникає необхідність у дослідженні умов дотримання цього

принципу правниками, які висуває ЄСПЛ, типових випадків їх порушення у національній правозастовній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти принципу презумпції невинуватості висвітлювались у працях: Ю.П. Аленіна [1], В.Г. Гончаренка [2], С.В. Давиденко [3], Л.Б. Ісмаїлової [4], О.П. Кучинської [5], В.В. Крижанівського [6], В. В. Луцика [7], В.Т. Нора [8], Н.П. Сизої [9], Т.В. Фулей [10], Г.Ю. Юдківської [11] та інших вчених.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування умов дотримання правником презумпції невинуватості у практиці ЄСПЛ та розкриття проблем їх реалізації у національній правозастосовній практиці.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 2 ст. 6 КЗПЛ кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку. Цьому конвенційному положенню відповідає зміст ч. 1 ст. 62 Конституції України (далі - КУ), в якій зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Слід звернути увагу, що Конституційний Суд України (далі - КСУ) зауважив, що КУ не містить винятків щодо принципу презумпції невинуватості. До того ж у ч. 2 ст. 64 КУ наголошується на неприпустимості обмеження низки прав і свобод, зокрема тих, що передбачені статтею 62 КУ. КСУ наголошує, що конституційні приписи щодо презумпції невинуватості мають застосовуватися рівною мірою до всіх осіб, КУ не допускає звуження чи скасування вказаних гарантій стосовно окремих категорій осіб [12]. Крім того, стаття 17 КПК визначає зміст презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини як засади кримінального провадження. Відповідно до статті 4 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів одним із основних принципів професійної етики та поведінки прокурорів є

презумпція невинуватості¹. Частина 1 статті 7 КПК передбачає, що зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться і презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (п. 10).

У рішенні від 25 березня 1983 року у справі «Мінеллі проти Швейцарії» ЄСПЛ зробив висновок, що принцип презумпції невинуватості є одним з елементів справедливого судового процесу у кримінальних справах у розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції. Крім того, ЄСПЛ зазначив, що цей принцип:

1. Поширюється на весь кримінальний процес, незалежно від результатів розслідування, а не тільки на час судового розгляду («Енглерт проти Німеччини», Series A, № 123-B, від 25 серпня 1987 року).

Крім того, КСУ у рішенні від 8 червня 2022 року № 3-р(II)/2022 зазначив, що конституційний принцип презумпції невинуватості є багатоаспектним, діє на всіх стадіях кримінального провадження та навіть після його завершення, адже сутність цього принципу полягає в тому, що презумпція стосовно непричетності особи до вчинення кримінального правопорушення має універсальний характер, поширюється на всі сфери суспільного життя особи та діє доти, доки її не спростовано належним чином, тобто, за приписами статті 62 КУ, в законному порядку і обвинувальним вирокіом суду. У розумінні зазначених конституційних приписів метою принципу презумпції невинуватості є захист особи, стосовно якої здійснюється (здійснювалось) кримінальне провадження, від

---

¹Відповідно до ст. 9 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів прокурор має керуватися принципом презумпції невинуватості на всіх етапах кримінального провадження. Він повинен враховувати всі обставини незалежно від того, свідчать вони проти підозрюваного (обвинуваченого) чи на його користь, вживати заходів для гарантування права особи на справедливий судовий розгляд. Прокурор має бути переконаний, що всі проведені слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії та зібрані докази дають достатні підстави для звинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення. При виконанні прокурором повноважень у кримінальному провадженні поведіння з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вирокіом суду, що набрав законної сили, має відповідати поведінню з невинуватою особою [13].

будь-яких виявлених у зв'язку із цим форм осуду від публічної влади, унаслідок чого піддано сумніву непричетність такої особи до вчинення кримінального правопорушення, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. За ч. 1 ст. 62 КУ лише обвинувальний вирок суду є тим судовим актом, у якому повинна бути встановлена винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, тому інші акти публічної влади не можуть містити жодних позицій щодо винуватості особи, навіть у вигляді припущень стосовно такої винуватості (абз. 2 п. 2.2) [14].

2. Є порушенням, якщо твердження посадової особи щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину, відображає думку, що особа винна, коли цього не було встановлено відповідно до закону («Дактарас проти Литви», N 42095/98, п. 41, ECHR 2000-X; «A.L. проти Німеччини», заява N 72758/01, п. 31, від 28 квітня 2005 року).

3. Не лише забороняє передчасне висловлення думки самим судом про те, що особа, "яку обвинувачено у вчиненні злочину", є винною, тоді як це ще не доведено відповідно до закону, а й поширюється на заяви, що їх роблять інші державні посадові особи стосовно проваджень, що тривають, у кримінальних справах і які спонукають громадськість до думки про вину підозрюваного та визначають наперед оцінку фактів компетентним судовим органом ("Хужин та інші проти Росії", N 13470/02, п. 93, від 23 жовтня 2008 року). Достатньо мати - навіть за відсутності будь-якого формального висновку - певні підстави припускати, що відповідна посадова особа вважає обвинуваченого винним ("Бюмер проти Німеччини", N 37568/97, п. 54, від 3 жовтня 2002 року). У цьому зв'язку Суд наголосив на тому, як важливо державним посадовим особам добирати слова, оприлюднюючи свої заяви ще до судового розгляду справи, порушеної проти особи, та визнання її винною в тому чи іншому злочині ("Дактарас проти Литви", N 42095/98, п. 41, ECHR 2000-X). Таким чином, слід принципово розрізняти повідомлення

про те, що когось лише підозрюють у вчиненні злочину, та чітку заяву, зроблену за відсутності остаточного вироку, про те, що особа вчинила злочин ("Ісмойлов та інші проти Росії", N 2947/06, п. 166, від 24 квітня 2008 року). Чи порушує заява державної посадової особи принцип презумпції невинуватості - слід визначати в контексті конкретних обставин, за яких було зроблено таку заяву ("Дактарас проти Литви", N 42095/98, п. 43, ECHR 2000-X).

До того ж у п. 40 Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів зазначено, що судді повинні демонструвати обережність у своїх відносинах з пресою та бути здатними підтримувати свою незалежність і безсторонність, уникаючи будь-якої можливості використання своїх відносин із журналістами та надання безпідставних коментарів щодо справ, які вони розглядають. Відповідно до ст. 12 Кодексу суддівської етики суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи [15].

Крім того, рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 10 липня 2003 року (Рекомендація REC (2003) 13 «Щодо надання інформації стосовно кримінального судочинства через засоби масової інформації» задекларувала окремий принцип № 2 «Презумпція невинуватості» такого змісту: «Повага до принципу презумпції невинуватості є невід'ємною частиною права на справедливий суд. Згідно з цим погляди та інформація стосовно судових процесів, що відбуваються, мають передаватися або розповсюджуватися через засоби масової інформації тоді, коли це не шкодить презумпції невинуватості підозрюваного, обвинуваченого або підсудного» [16].

4. Передбачає, що державні службовці, які працюють у судовій сфері, зобов'язані демонструвати стриманість під час реалізації ними

свободи вираження думки в усіх справах, у яких авторитет і неупередженість правосуддя можуть бути піддані сумніву. Такі службовці зобов'язані бути лояльними, стриманими та обачними. Обов'язок державних службовців та особливо працівників суду бути лояльними та обачними вимагає, щоб розповсюдження навіть достовірної інформації здійснювалось помірною та було доречним. («Кудешкіна проти Російської Федерації», заява №29492/05, пункт 85, 86, 93, від 26 лютого 2009).

5. Не може завадити відповідним органам інформувати громадськість про перебіг розслідування в кримінальних справах, адже це суперечило б праву на свободу вираження поглядів, проголошеному статтею 10 Конвенції. Однак він зобов'язує робити це з усією необхідною обережністю та обачністю, щоб дотримати принцип презумпції невинуватості («Альне де Рібемона проти Франції», серія А, N 308, п. 38, від 10 лютого 1995 року). Посадові особи можуть інформувати громадськість про розслідування у кримінальних справах, наприклад, розкриваючи інформацію про вручення повідомлень про підозру, затримання та зізнання, якщо вони роблять це розсудливо та обачно. Вибір слів є важливим («Турьєв проти Росії», заява № 20758/04, п. 19, від 11 жовтня 2016 року, «Корбан проти України», заява № 26744/16, п. 230, від 04 липня 2019 року). Водночас слідчі та правоохоронні органи не несуть відповідальності за дії засобів масової інформації ("Ю.Б. та інші проти Туреччини", NN 48173/99 і 48319/99, п. 48, від 28 жовтня 2004 року).

6. Не обмежується порушенням кримінальної справи, а поширюються на судові рішення, прийняті після того, як переслідування було припинено (Сареау v. Belgium, № 42914/98, п. 25, ECHR 2005-I) або після засудження (Sekanina v. Austria, series A, № 266, п. 30, від 25 серпня 1993; O. v. Norway, заява N 29327/98, ECHR 2003-II).

7. Вимагає, щоб судді, виконуючи свої завдання, відійшли від упередженої думки, що обвинувачений учинив інкримінований йому

злочин. Тягар доказування лежить на обвинуваченні, а кожний сумнів має тлумачитися на користь обвинуваченого. Із цього також випливає, що обов'язком обвинувачення є інформування особи про висунуті обвинувачення, щоб вона могла підготувати та належним чином представити аргументи на свій захист («Барбера, Мессеґе і Хабардо проти Іспанії», серія А, № 146, п. 77, від 6 грудня 1988 року).

8. З метою забезпечення практичності та ефективності права, гарантованого пунктом 2 статті 6 Конвенції, презумпція невинуватості має також ще один аспект. Загальна мета презумпції, у цьому другому аспекті полягає в тому, щоб захистити осіб, яких виправдано або стосовно яких кримінальні провадження припинено, від того, щоб посадові особи та органи державної влади ставились до них так, ніби вони насправді винні у тих правопорушеннях, у яких їх обвинувачували. <...> Без захисту, який забезпечував би дотримання виправдувального вироку або рішення про закриття провадження в межах будь-якого іншого розгляду, гарантіям справедливого судового розгляду, що випливають зі змісту пункту 2 статті 6 Конвенції, загрожував би ризик стати теоретичними та ілюзорними. Окрім того, після завершення кримінального провадження ставиться під загрозу репутація особи і те, як цю особу сприймає суспільство“ («Ален проти Сполученого Королівства», заява № 25424/09, § 94, від 12 липня 2013 року).

Крім того, з'ясовуючи, чи становить оскаржувана заява державної посадової особи порушення пункту 2 статті 6, ЄСПЛ не надає вирішальної ваги характерові чи результатам подальшого судового процесу. Наприклад, Суд визнав наявність порушення пункту 2 статті 6 Конвенції навіть у кримінальних справах, у яких національні суди закрили провадження у зв'язку із закінченням строку давності, заявника виправдали, а вирішувати питання вини взагалі не було потреби («Альне де Рібемона проти Франції», серія А, N 308, п. 35, від 10 лютого 1995 року).

Втім, згідно з практикою ЄСПЛ не є порушенням статті 6 КЗПЛ притягнення до дисциплінарної відповідальності на основі відомостей про факти, встановлені у кримінальному провадженні, якщо такі відомості аналізувалися під кутом зору правил службової етики, навіть якщо особа була у кримінальному провадженні виправданою (див. *mutatis mutandis* рішення Європейської комісії з прав людини від 6 жовтня 1982 року у справі "X. v. Austria" про неприйнятність заяви N 9295/81) чи таке провадження було закрите (див. *mutatis mutandis* рішення Європейської комісії з прав людини від 7 жовтня 1987 року у справі "C. v. the United Kingdom" про неприйнятність заяви N 11882/85). Більше того, гарантована пунктом 2 статті 6 Конвенції презумпція невинуватості застосовується до процедури, яка за своєю суттю є кримінальною, і в межах якої суд робить висновок про вину особи саме у кримінально-правовому сенсі (рішення ЄСПЛ від 11 лютого 2003 року у справі "Ringvold v. Norway", заява N 34964/97). З огляду на таку практику ЄСПЛ Верховний Суд дійшов висновку, що зазначена гарантія не може бути поширена на дисциплінарні й інші провадження, які згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції охоплюються поняттям спору щодо прав та обов'язків цивільного характеру (п. 65 постанови Великої Палати Верховного Суду від 8 квітня 2021 року, справа N 11-238cap20 [17]). Така ж правова позиція викладена у постановках Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі N 800/547/17 (П/9901/87/18) [18] та 22 січня 2019 року у справі N 800/454/17 (П/9901/141/18 [19])).

ЄСПЛ констатував порушення пункту 2 статті 6 Конвенції у низці справ проти України. Розглянемо деякі з них.

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Грабчук проти України» (заява N 8599/02) від 21 вересня 2006 року [20]. Щодо заявниці була порушена кримінальна справа (за КК 1960 року) за розкрадання державного майна. Потім цю справу частково закрили за недоведеністю її участі у вчиненні злочину та частково – у зв'язку із закінченням строків давності. Слідчий не

довів, що заявниця здійснювала розкрадання, проте він дійшов висновку, що її дії можуть бути класифіковані як халатність. Однак, враховуючи те, що строк давності притягнення заявниці до відповідальності за халатність минув, кримінальну справу за цим обвинуваченням було закрито у зв'язку із закінченням строків давності. Заявниця оскаржила це рішення, посилаючись на те, що фактично її визнали винуватою до ухвалення обвинувального вироку. На національному рівні вона не знайшла підтримки і звернулася до ЄСПЛ. У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що оголошення підозри стосовно особи – це не порушення принципу презумпції невинуватості. Але коли кримінальне провадження закінчено, то не можна робити категоричні заяви про винуватість, поки не буде вироку суду з констатацією факту винуватості. ЄСПЛ зазначив, що у цій справі рішення про закриття кримінальної справи проти заявниці були сформульовані у термінах, які не залишають сумніву щодо погляду на те, що вона вчинила злочин. Зокрема, у своєму рішенні слідчий використав слова: «в діях заявниці є склад злочину» та «моменту, коли заявниця вчинила злочин», а районний суд зазначив, що в діяннях заявниці «вбачаються ознаки злочину». Суд констатував порушення презумпції невинуватості, а отже порушення п. 2 ст. 6 Конвенції.

2. Рішення ЄСПЛ у справі «Шагін проти України» (заява N 20437/05) від 10 грудня 2009 року [21]. ЄСПЛ у цій справі зауважив, що деякі високі посадові особи прокуратури, міліції та податкової адміністрації зробили заяви стосовно порушеної проти заявника кримінальної справи на самому початку провадження та в контексті, не пов'язаному з ним, а саме - на прес-конференції, організованій прокуратурою м. Києва (п. 84). Заяву першого заступника прокурора Києва однаково процитували три різні газети. Її зміст такий: "За нашими підрахунками, усього за виконання "замовлень" кілери одержали від Шагiна близько 100 тисяч доларів.... Фактичним керівником цієї групи був Шагiн. Його розпорядження [вбивати] мали систематичний

характер" (п. 85). На думку Суду, зазначена заява свідчить про те, що той, хто її озвучив, вважав установленим фактом те, що заявник замовляв і оплачував убивства, хоч єдине, у чому він був не таким упевненим, - це точна сума, сплачена за вбивства. Отже, ця заява, яку було зроблено задовго до складання обвинувального висновку у справі заявника, стосовно винуватості заявника у вчиненні злочинів, по-перше, спонукала громадськість до думки про його вину і, по-друге, визначала наперед оцінку фактів відповідним судовим органом (п. 86). Таким чином, мало місце порушення пункту 2 статті 6 Конвенції (п. 87).

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Криволапов проти України» (заява № 5406/07) від 2 січня 2019 року [22]. Заявник скаржився на причетність посадовців до медіакампанії навколо його справи; вони стверджували про його винуватість до винесення судом йому вироку, вплинувши таким чином на громадську думку та передчасно вирішивши справу щодо нього (п. 127). А саме, у 2005 році на одному з національних телеканалів, «СТБ», був показаний тридцятихвилинний документальний фільм «Смертельна угода». Як було зазначено у програмі, вона була створена за підтримки Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України (зокрема, Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю). Документальний фільм розповідав про угоду між В. та працівниками правоохоронних органів, а також про подальше вбивство В. і Б. Заявник був названий особою, яка запропонувала угоду та була убивцею Б. Програма складалась з коротких фільмів, у яких ролі заявника та інших причетних осіб грали професійні актори. Один з цих короткометражних фільмів зобразив заявника вбивцею Б. Крім того, до нього були включені численні інтерв'ю слідчого, у провадженні якого знаходилася справа, а також декількох працівників Служби безпеки України. Вони поділилися своїми версіями подій у справі у формі, яка вбачалася фактичними твердженнями, не зазначаючи, на якій стадії знаходилося провадження на момент різних

інтерв'ю. Опис долі В. був дуже емоційним. Передача також містила витяги з допиту заявника від 08 листопада 2004 року, під час якого він зізнався у фальсифікації кримінальної справи щодо В. та вчиненні вбивства Б. (п. 41). Зазначена програма транслювалась на телеканалі «СТБ» щонайменше дванадцять разів у період між 2005 та 2008 роками і, можливо, пізніше (п. 42). Крім того, слідчий, у провадженні якого знаходилася справа заявника, дав численні інтерв'ю (висловлюючи ті самі твердження, що й у зазначеній програмі) різним друкованим засобам масової інформації (п. 43). Уряд стверджував, що органи влади просто інформували громадськість про хід розслідування у резонансній кримінальній справі (п. 128). Суд зазначив, що у цій справі зроблені в засобах масової інформації заяви слідчих та посадових осіб Служби безпеки України щодо кримінального провадження проти заявника були далекими від розсудливості та обачності. Вони були очевидною заявою про його винуватість, навіть без уточнення стадії, на якій знаходилося провадження: громадськості була розкрита вся інформація про особу заявника, він був названий вбивцею та фальсифікатором надзвичайно важливої кримінальної справи. Більше того, Суд зауважує, що ці твердження неодноразово розповсюджувалися у документальному фільмі, створеному за прямої підтримки державних органів високого рівня та який містив уривки із відеозапису зізнання заявника працівникам міліції (п. 130). Суд прийшов до висновку, що такі заяви посадових осіб держави спонукали громадськість повірити у винуватість заявника та вплинули на оцінку фактів відповідним судовим органом, а отже було порушено пункт 2 статті 6 Конвенції (п. 131, 132).

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Паскал проти України» (заява № 24652/04) від 15 вересня 2011 року [23]. Вивчаючи факти цієї справи у світлі своєї практики (рішення у справах «Лавентс проти Латвії», заява № 58442/00, п.п. 117-118, від 28 листопада 2002 року, та «Мироненко і Мартенко проти України», заява № 4785/02, пп. 66-67 та 69-70, від 10

грудня 2009 року), Суд зазначив, що формулювання інтерв'ю, даного, як стверджується, суддею Ш. газеті «Прапор Батьківщини» у перші тижні судового розгляду справи заявника, створив сильне враження, що особа, яка давала інтерв'ю, була переконана у винуватості заявника (п. 69). Суд дійшов висновку, що за цих обставин залишається видимість того, що суддя Ш. недвозначно висловила думку щодо винуватості заявника на самому початку судового розгляду. Отже, на думку Суду, побоювання заявника щодо небезсторонності судді Ш. можуть вважатись об'єктивно виправданими (п. 70).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Корбан проти України» (заява № 26744/16) від 4 липня 2019 року [24]. Заявник скаржився, що високопосадовці стверджували про його вину у засобах масової інформації за відсутності вироку суду, вплинувши, таким чином, на громадську думку та передчасно вирішивши його справу. Зокрема 1 листопада 2015 року помічник Генерального прокурора України заявив на брифінгу: «... багато людей можуть просто через вину оцих організаторів [показує рукою на екран із зображенням заявника], які створили це злочинне угруповання, сьогодні піти під слідство, стати підозрюваними, потім обвинуваченими і так далі піти до суду. Я прошу всіх тих, хто розібрався у тому, що відбулося – приходьте будь-ласка до Служби безпеки України або Генеральної прокуратури України, надайте нам інформацією і частина друга статті 255 Кримінального кодексу України буде застосована (тобто, особи, яка добровільно заявить про злочин, буде звільнена від кримінальної відповідальності)» (п. 82). 02 листопада 2015 року Голова Служби безпеки України заявив під час брифінгу: «Для цього був потрібен цей фонд лідерам організованого злочинного угруповання, до якого входили на той час, звичайно, Геннадій Олегович [заявник], поважний чоловік, разом з [іншими]? ... це злочинне угруповання спеціалізувалося на викраденні людей ...» (п. 85). 29 грудня 2015 року слідчий заявив на брифінгу:

«Наступний слайд покажіть, будь ласка. Це [Хлібзавод], який також був рейдерськи захоплений злочинною організацією під керуванням Корбана Геннадія Олеговича.» (п. 86). 22 січня 2016 року помічник Генерального прокурора України заявив пресі: «... злочинне угруповання, очільником якого є Корбан, яке відповідно до вже наданої нами вам інформації, здійснювало ряд злочинів, у тому числі викрадання людей, привласнення коштів, незаконне поводження зі зброєю і таке інше ...; .. в ті часи, коли вся наша країна об'єднувалася у волонтерські організації, в патріотичні рухів з метою допомоги українським військовим на сході ..., на жаль, організоване злочинне угруповання на чолі з Геннадієм Корбаном, фактично прикриваючись в окремих моментах патріотичними чи волонтерськими гаслами, ... здійснювало ряд серйозніших злочинів; ...Фактично фінансування цього злочинного угруповання Геннадія Корбана здійснювалося паралельно з фінансуванням окремих політичних проєктів.» (п. 87).

Суд зауважив, що оскаржувані заяви були зроблені не в межах самого кримінального провадження, а були частиною адресованих громадськості заяв у ЗМІ. Суд прийняв до уваги довід Уряду, що мета оскаржуваних тверджень полягала в інформуванні громадськості про резонансну кримінальну справу. Однак Суд вважає, що твердження високопосадовців у ЗМІ щодо кримінального провадження проти заявника були далекими від розсудливих та обачних. Його особа була відома громадськості, та його назвали лідером злочинного угруповання, яке вчинила низку тяжких кримінальних правопорушень. У результаті ці твердження не могли не сприяти думці громадськості про вину заявника до того, як її було б встановлено в законному порядку (п. 231). Отже, Суд дійшов висновку, що було порушено пункт 2 статті 6 Конвенції (п. 232).

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Лада проти України» (заява № 32392/07) від 6 лютого 2018 року [25]. Заявник скаржився на те, що, використавши

вираз «вчинив тяжкий злочин» при ухваленні постанови про взяття його під варту 16 січня 2008 року, суддя проголосив його винним перш ніж його вину було доведено відповідно до закону (п. 17, п. 46). ЄСПЛ зауважив, що постанова, на яку посилається заявник, була ухвалена районним судом при обранні запобіжного заходу. Питання щодо вини заявника у вчиненні кримінального правопорушення, таким чином, явно виходило за межі розгляду справи («Хаушільдт проти Данії», Серія А № 154, п. 50, від 24 травня 1989 року) (п. 50). Суд також зазначив, що: абзац, в якому міститься вираз, на який вказує заявник, сприймається як посилання на обставини, які відповідно до національного законодавства мають враховуватись при прийнятті рішення про обрання запобіжного заходу; оскаржуваний вираз дійсно стосується характеристики злочину, у вчиненні якого обвинувачувався заявник; на початку постанови районний суд прямо зазначив, що заявник обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення; у заключній частині постанови також було зазначено, що судове слідство у справі ще не закінчено, тож ще не було проведено низки слідчих дій для встановлення істини у справі (п. 17, п. 51). Суд прийшов до висновку, що з огляду на фактичний зміст та контекст, оскаржуваний вираз був справді технічною помилкою судді. Суд вважає, що суддя повинен приділяти особливу увагу точності формулювань у своїх рішеннях (див., *mutatis mutandis*, згадане рішення у справі «Пеша проти Хорватії» (<...>), пункт 150). Тим не менш, на думку Суду, обставини справи та уважне читання тексту постанови від 16 січня 2008 року не дозволили дійти висновку, що заявника було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, перш ніж його було засуджено компетентним судом. У цілому оскаржувана постанова обмежується тим, що враховує підозри та обвинувачення проти заявника (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Марціано проти Італії» (*Marziano v. Italy*), заява № 45313/99, пункти 28-32, від 28 листопада 2002 року) (п. 52). З огляду на викладене, Суд не знайшов

жодних ознак порушення права заявника на презумпцію невинуватості відповідно до пункту 2 статті 6 Конвенції.

Аналіз практики ЄСПЛ засвідчив, що презумпція невинуватості в Україні найчастіше порушується у трьох випадках: під час проголошення публічних заяв слідчими, дізнавачами, прокурорами, суддями, слідчими суддями щодо винуватості певної особи до закінчення судового розгляду; коли судові рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи; під час затримання осіб, підозрюваних (обвинувачуваних) у вчиненні кримінального правопорушення, і обранні щодо них запобіжного заходу.

Недотримання принципу презумпції невинуватості правником може мати такі процесуальні наслідки: порушення права на справедливий суд; визнання доказів у справі недопустимими; скасування прийнятого рішення та призначення нового розгляду в суді першої інстанції у випадку його порушення судом (п. 2 ч. 1 ст. 415 КПК); дисциплінарна відповідальність дізнавача, слідчого, прокурора та судді.

Наведемо декілька прикладів порушення правником принципу презумпції невинуватості і як наслідок притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Так, рішенням Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 15.08.2018 року № 2609/Здп/15-18 суддю Сватівського районного суду Луганської області Особу 1 було притягнуто до дисциплінарної відповідальності на підставі п. 3 ч. 1 ст. 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя), п. 3 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду) та застосовано до нього дисциплінарне стягнення у виді подання про

тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя строком на чотири місяці з направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації з питань суддівської етики та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді. Підставою для цього стало поширення головою суду у ЗМІ інформації негативного змісту стосовно Особи², начальника поліції Особи³, при цьому вказана інформація містила твердження про вчинення зазначеними особами кримінально караних діянь або адміністративного правопорушення. Дисциплінарна палата зазначила, що:

- висловлені у публікаціях від імені судді оцінки суперечать презумпції невинуватості, завдають не виправданої шкоди авторитету державних органів, ставлячи під сумнів неупередженість судової влади;
- посилення судді на те, що в подальшому (після допущення відповідних висловлювань) ОСОБА² був визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення, на думку дисциплінарної палати, не лише не виправдовують дій судді, а навпаки, підкреслюють їх шкідливість, оскільки висловлення головою суду судження про винність особи у вчиненні кримінального правопорушення до того, як суддя очолюваного Особою 1 суду ухвалив вирок стосовно особи, в очах стороннього спостерігача може породити сумніви у безсторонності та неупередженості судового розгляду, підірвати суспільну довіру до суду. При цьому, якщо судді було відомо про вчинення ОСОБА², ОСОБА³ кримінальних правопорушень та своїми діями суддя прагнув досягнути певної суспільно корисної мети (захистити суспільство або державу від кримінальних правопорушень), він міг і повинен був подати заяву або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до правоохоронних органів відповідно до вимог статті 214 КПК, утримуючись як суддя та

голова суду від публічної критики осіб, а також враховуючи, що до однієї із зазначених осіб він має особисту неприязнь. Поширення такої інформації у пресі від імені судді та голови суду досягненню відповідної мети не слугувало, з огляду на що воно не може бути визнане виправданим.

- вимоги суддівської етики передбачають, щоб межі критики або публічних висловлювань для суддів, враховуючи їх статус, особливо стосовно питань, які мають насамперед особистий характер, а не суспільний інтерес, були істотно вужчими ніж для інших членів суспільства. Неприпустимим є висловлення суддею, тим більше тим, який займає адміністративну посаду, судження про винність особи у вчиненні кримінального правопорушення до постановлення відповідного вироку судом, тим більше, якщо існує вірогідність розгляду відповідної справи самим суддею або суддями очолюваного ним суду.

Вища Рада Правосуддя рішенням від 23.07.2020 р. № 2238/0/15-20 звернула увагу посадових осіб НАБУ на необхідність утримуватися від заяв та публічних висловлювань, участі в інформаційній кампанії, які впливають на незалежність судової влади та підривають авторитет правосуддя в цілому. За матеріалами справи починаючи з 17 липня 2020 року, НАБУ на своєму офіційному вебсайті, сторінці у мережі Facebook, YouTube-каналі, інших інтернет-ресурсах оприлюднює та поширює інформацію під назвами «Корупція в ОАСК», «Зловживання в ОАСК: оновлено» та інші, у яких повідомляється про те, що «НАБУ і СБУ викрили злочинну організацію, очолювану головою Окружного адміністративного суду міста Києва, до числа якої входять судді ОАСК, голова ДСА, колишні члени ВККС та інші особи». Зазначено, що «детективи задокументували не тільки окремі факти вчинення корупційних злочинів, а й викрили цілу систему керованого правосуддя, яке не лише сприяло особистому збагаченню суддів, а й

використовувалося головою ОАСК як інструмент захоплення ним влади у судовій системі». Вказано, що «ці особи, загалом 12, діяли у межах злочинної організації на чолі з головою ОАСК, яка мала на меті захоплення державної влади шляхом встановлення контролю над Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою правосуддя, створення штучних перешкод у їхній роботі, а також втручалися у діяльність державних діячів». Таким чином, орган досудового розслідування, оприлюднивши інформацію у такий спосіб, а також записи та уривки розмов, які є обставинами досудового слідства, надав поштовх інформаційній кампанії, яка привертає увагу та формує суспільну думку на підтримку певної позиції, зокрема позиції про те, що злочинне діяння має місце як доведений факт. Вища рада правосуддя вкотре звернула увагу, що в демократичній правовій державі є неприйнятним поширення інформації, що порушує презумпцію невинуватості та має ознаки інформаційної кампанії, спрямованої на підрив авторитету судової влади, як про це зазначено у рішенні Вищої ради правосуддя від 11 червня 2020 року № 1809/0/15-20. Не вдаючись до оцінки фактів та обставин, викладених у текстових повідомленнях НАБУ, Вища рада правосуддя зацентувала увагу на тому, що органи державної влади, їхні посадові особи повинні утримуватися від інформаційних та політичних кампаній, заяв та дій, що можуть вплинути на незалежність судової влади та підірвати авторитет правосуддя в цілому. Довіра та повага до судової влади – гарантія ефективності системи правосуддя. Повага до авторитету судів – вимога європейських стандартів для демократичних держав, невід’ємна умова публічної довіри до судової влади, а в більш широкому значенні – довіри до норм права та держави загалом. У разі виникнення того чи іншого правового конфлікту особа звертається за його вирішенням до суду, спираючись на авторитет правосуддя. Водночас в інформації, поширеній НАБУ, акцентовано увагу на вчиненні суддями злочину як встановленому факті,

що не відповідає презумпції невинуватості. При цьому слід зазначити, що ОАСК продовжує здійснювати правосуддя і поширення інформації у такий спосіб підриває авторитет суду як інституції, впливає на незалежність судової влади та підриває авторитет судової влади в цілому.

Перша Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя рішенням від 15 листопада 2019 року № 3003/1дп/15-19 визнала, що суддею Особа 1 в ухвалі від 7 червня 2019 року про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту застосовано «обвинувальний» підхід до підозрюваної у кримінальному провадженні. Проте до повноважень слідчого судді не віднесено встановлення винуватості особи. Так, в ухвалі про застосування до підозрюваної Сисоєвої І.В. запобіжного заходу у вигляді цілодобового домашнього арешту із використанням засобу електронного контролю суддя Особа 1 зазначила: «Беручи до уваги, що виключно обрання запобіжного заходу у вигляді цілодобового домашнього арешту забезпечить призупинення підозрюваною Сисоєвою І.В. лікувальної практики, яка вже призвела до тяжких наслідків для пацієнта через злочинну самовпевненість та недбале ставлення до професійних обов'язків, що за такого ставлення у майбутньому може свідчити про наявність ризику у вигляді можливого вчинення аналогічних кримінальних правопорушень щодо інших пацієнтів, тобто ризику передбаченого п. 5 ч. 1 ст. 177 КПК України, слідчий суддя приходять до переконання, що запобігти встановленим у судовому засіданні ризикам можливого шляхом застосування виключно запобіжного заходу у вигляді цілодобового домашнього арешту, так як кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 140 КК України за класифікацію належить до злочину невеликої тяжкості». Перша Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя прийшла до висновку, що під час постановлення ухвали від 7 червня 2019 року у справі № 520/13138/19 вказана суддя вийшла за межі повноважень слідчого судді, надала неналежну оцінку сукупності обставин щодо запропонованого органом досудового

розслідування запобіжного заходу до підозрюваної у кримінальному провадженні, що спричинило негативні наслідки, тобто не дотрималася встановлених статтею 2, пунктом 18 частини першої статті 3, статтею 178 КПК України вимог; порушила передбачений статтею 62 КУ, статтею 6 КЗПЛ, статтею 17 КПК України обов'язок (зокрема слідчого судді) дотримуватися принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини у кримінальному провадженні і реалізації права особи на справедливий суд. Крім того суддя Особа1 розповсюджувала (розміщувала на особистій сторінці у мережі Facebook) публікації щодо дій підозрюваних у кримінальному провадженні, в межах якого вона як слідчий суддя вирішувала питання про обрання стосовно них запобіжного заходу, що явно вийшло за межі права на свободу поширювати інформацію та ідеї і становить порушення норм суддівської етики. Вказані дії судді Особа 1 підривають авторитет правосуддя, особливо з огляду на те, що вони вчинені суддею стосовно резонансної судової справи, у якій вона здійснювала правосуддя як слідчий суддя. Відповідно до Коментаря до Кодексу суддівської етики, затвердженого рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 року № 1, участь судді у соціальних мережах, інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади. У своєму блозі або на особистій сторінці в соцмережі суддя має бути таким же стриманим та коректним, як, скажімо, в залі засідань. У тому числі очевидно є неможливість розміщення суддею в соціальних мережах, інтернет-форумах тощо коментарів щодо справ, які перебувають як у нього в провадженні, так і в провадженні суду, обговорювати рішення у справах, а також оприлюднювати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи. Зазначені обов'язки судді є етичними стандартами, що формують модель поведінки, яку суддя повинен ставити за мету і якої

повинен дотримуватися. З огляду на наведене неприпустимим виявляється і розміщення суддею на особистій сторінці у Facebook публікацій стосовно судових справ, що перебувають у його провадженні. З урахуванням викладеного, Перша Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що розповсюдження (розміщення на особистій сторінці у мережі Facebook) суддею Особал публікацій щодо дій підозрюваних у кримінальному провадженні, в межах якого вона як слідчий суддя вирішувала питання про обрання стосовно них запобіжного заходу, явно вийшло за межі права на свободу поширювати інформацію та ідеї і становить порушення норм суддівської етики. Вказані дії судді Особа 1 підривають авторитет правосуддя, особливо з огляду на те, що вони вчинені суддею стосовно резонансної судової справи, у якій вона здійснювала правосуддя як слідчий суддя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дотримання принципу презумпції невинуватості є необхідною умовою реалізації права особи на справедливий судовий розгляд, що зумовлює необхідність обов'язкового його дотримання слідчим, дізнавачем, прокурором і суддею. Його порушення правником може мати такі процесуальні наслідки: порушення права на справедливий суд; визнання доказів у справі недопустимими; скасування прийнятого рішення та призначення нового розгляду в суді першої інстанції у випадку його порушення судом (п. 2 ч. 1 ст. 415 КПК); дисциплінарна відповідальність дізнавача, слідчого, прокурора та судді.

Література

1. Алєнін Ю. П., Волошина В. К. Поняття та система принципів кримінального провадження // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2014. Т. XIV. С. 78–89.

2. Гончаренко В. Г. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор. Х. : Право, 2012. 844 с.
3. Давиденко С. В., Сливна В. А. Щодо питання про дію принципу презумпції невинуватості у дисциплінарному провадженні // Проблеми законності. 2022. № 156. С. 130-142.
4. Ісмаїлова Л. Б. Реалізація принципу презумпції невинуватості у кримінальному процесі України // Вісник академії адвокатури України. 2013. № 4. С. 111-123.
5. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження у механізмі забезпечення прав його учасників: моногр. / О. П. Кучинська. К.: Юрінком Інтер, 2013. 228 с.
6. Крижанівський В. В. Принцип презумпції невинуватості у кримінальному процесі (порівняльно-правове дослідження): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. В. Крижанівський ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 20 с.
7. Луцик В. В., Климкевич Р. А. Гармонізація кримінального процесуального законодавства ЄС щодо презумпції невинуватості // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Серія ПРАВО. Випуск 50. Том 2. С. 103-106.
8. Нор В. Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування у практиці Європейського суду з прав людини // Часопис Національного університету «Острозька академія». 2011. № 1 (3). С. 1-24.
9. Сиза Н.П., Махотнюк О.Д. Презумпція невинуватості як складова права на справедливий суд у практиці Європейського Суду з прав людини // Вісник кримінального судочинства. 2018. № 3. С. 36-44.

10. Юджівська Г.Ю. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2008. 20 с.
11. Фулей Т. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи // Слово Національної школи суддів України. 2012. № 1. С. 39-53.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019. URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/1-p2019>
13. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>
14. Рішення КСУ у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості) від 8 червня 2022 року № 3-р(II)/2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/151708.html>
15. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів від 19 листопада 2002 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU02286>
16. Рекомендація REC (2003) 13 «Щодо надання інформації стосовно кримінального судочинства через засоби масової інформації» від 10 липня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text
17. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 8 квітня 2021 року у справі N 11-238сап20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=96310157&red=100003b8ce6525b79a08fd7d3dcf9bf0cb6cc0&d=5>

18. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі N 800/547/17 (П/9901/87/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73837584>
19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 січня 2019 року у справі N 800/454/17 (П/9901/141/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79958086>
20. Рішення ЄСПЛ у справі «Грабчук проти України» (заява N 8599/02) від 21 вересня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_118#Text
21. Рішення ЄСПЛ у справі «Шагін проти України» (заява N 20437/05) від 10 грудня 2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_612#Text
22. Рішення ЄСПЛ у справі «Криволапов проти України» (заява № 5406/07) від 02.01.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d94#Text
23. Рішення ЄСПЛ у справі «Паскал проти України» (заява № 24652/04) від 15 вересня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_736#Text
24. Рішення ЄСПЛ у справі «Корбан проти України» (заява № 26744/16) від 04 липня 2019 року. URL: https://protocol.ua/ru/korban_proti_ukraini/
25. Рішення ЄСПЛ у справі «Лада проти України» (заява № 32392/07) від 06.02.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c42#Text

References

1. Alenin Yu. P., Voloshyna V. K. Poniattia ta systema pryntsyviv kryminalnoho provadzhennia // Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia». 2014. T. XIV. S. 78–89.

2. Honcharenko V. H. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar / V. H. Honcharenko, V. T. Nor. Kh. : Pravo, 2012. 844 s.
3. Davydenko S. V., Slyvna V. A. Shchodo pytannia pro diiu pryntsypu prezumptsii nevyuvatosti u dystsyplinarnomu provadzhenni // Problemy zakonnosti. 2022. № 156. S. 130-142.
4. Ismailova L. B. Realizatsiia pryntsypu prezumptsii nevyuvatosti u kryminalnomu protsesi Ukrainy // Visnyk akademii advokatury Ukrainy. 2013. № 4. S. 111-123.
5. Kuchynska O. P. Pryntsypy kryminalnoho provadzhennia u mekhanizmi zabezpechennia prav yoho uchasykiv: monohr. / O. P. Kuchynska. K.: Yurinkom Inter, 2013. 228 s.
6. Kryzhanivskyi V. V. Pryntsyp prezumptsii nevyuvatosti u kryminalnomu protsesi (porivnialno-pravove doslidzhennia): Avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.09 / V. V. Kryzhanivskyi ; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. K., 2007. 20 s.
7. Lutsyk V. V., Klymkevych R. A. Harmonizatsiia kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva YeS shchodo prezumptsii nevyuvatosti // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2018. Seriiia PRAVO. Vypusk 50. Tom 2. S. 103-106.
8. Nor V. T. Prezumptsiia nevyuvatosti yak konstytutsiina zasada kryminalnoho sudochynstva ta yii zastosuvannia u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny // Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». 2011. № 1 (3). S. 1-24.
9. Syza N.P., Makhotniuk O.D. Prezumptsiia nevyuvatosti yak skladova prava na spravedlyvyi sud u praktytsi Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny // Visnyk kryminalnoho sudochynstva. 2018. № 3. S. 36-44.

10. Iudkivska H. Iu. Prezumptsiia nevyuvatosti v kryminalnomu protsesi Ukrainy ta praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Avto-ref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. K., 2008. 20 s.
11. Fulei T. Prezumptsiia nevyuvatosti: kontseptualni pidkhody // Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy. 2012. № 1. S. 39-53.
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 59 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) statti 3682 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy vid 26 liutoho 2019 roku № 1-r/2019. URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/1-p2019>
13. Kodeks profesiinoi etyky ta povedinky prokuroriv, zatverdzhenyi Vseukrainskoiu konferentsiieiu prokuroriv vid 27.04.2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>
14. Rishennia KSU u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu Krotiuka Oleksandra Volodymyrovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) punktu 4 chastyny pershoi statti 284 Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy (sprava shchodo prezumptsii nevyuvatosti) vid 8 chervnia 2022 roku № 3-r(II)/2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/151708.html>
15. Vysnovok № 3 (2002) Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv vid 19 lystopada 2002 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU02286>
16. Rekomendatsiia REC (2003) 13 «Shchodo nadannia informatsii stosovno kryminalnogo sudochynstva cherez zasoby masovoi informatsii» vid 10 lypnia 2003 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text
17. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 8 kvitnia 2021 roku u spravi N 11-238sap20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=96310157&red=100003b8ce6525b79a08fd7d3dcf9bf0cb6cc0&d=5>

18. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 25 kvitnia 2018 roku u spravi N 800/547/17 (P/9901/87/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73837584>
19. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 22 sichnia 2019 roku u spravi N 800/454/17 (P/9901/141/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79958086>
20. Rishenni YeSPL u spravi «Hrabchuk proty Ukrainy» (zaiava N 8599/02) vid 21 veresnia 2006 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_118#Text
21. Rishennia YeSPL u spravi «Shahin proty Ukrainy» (zaiava N 20437/05) vid 10 hrudnia 2009 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_612#Text
22. Rishennia YeSPL u spravi «Kryvolapov proty Ukrainy» (zaiava № 5406/07) vid 02.01.2019 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d94#Text
23. Rishennia YeSPL u spravi «Paskal proty Ukrainy» (zaiava № 24652/04) vid 15 veresnia 2011 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_736#Text
24. Rishennia YeSPL u spravi «Korban proty Ukrainy» (zaiava № 26744/16) vid 04 lypnia 2019 roku. URL: https://protocol.ua/ru/korban_proti_ukraini/
25. Rishennia YeSPL u spravi «Lada proty Ukrainy» (zaiava № 32392/07) vid 06.02.2018 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c42#Text